

2 Νοεμβρίου 2018

Αρβανίτικη γλώσσα: Δείτε απίστευτες λέξεις από αυτήν την πανάρχαια διάλεκτο

[/ Επιστήμες, Τέχνες & Πολιτισμός](#)

Τα Αρβανίτικα (arbërisht) αποτελούν κλάδο της τóσκικης διαλέκτου της Αλβανικής γλώσσας που ομιλείται στην σημερινή νότια Αλβανία καθώς και σε κάποια μέρη της Ελλάδας

Αν πάει κάποιος στην περιοχή των Μεσογείων, όπου και υπάρχουν πολλοί Αρβανίτες, και τους ακούσει να μιλούν την αρβανίτικη γλώσσα, ενδεχομένως να μην καταλάβει απολύτως τίποτε. Η διάλεκτος αυτή είναι πανάρχαιη.

Σύμφωνα με τον Θουκυδίδη όταν ιδρύθηκε η ελληνική αποικία της Επιδάμνου, στο σημερινό λιμάνι του Δυρραχίου στην Αλβανία, οι Κορίνθιοι άποικοι συνάντησαν Βρύγες και όχι Ιλλυριούς κατοίκους.

Αργότερα εισέβαλε η βάρβαρη φυλή των Ταυλαντίων Ιλλυριών στην περιοχή της κεντρικής Αλβανίας, που όμως δεν έσβησαν την φρυγική γλώσσα στην περιοχή. Ακολούθησαν οι πόλεμοι με το βασίλειο της Μακεδονίας, για 200 περίπου χρόνια, και ιδρύθηκαν παράλληλα με τις ελληνικές αποικίες των παραλίων και νέες πόλεις από τους Μακεδόνες και Ηπειρώτες βασιλείς, όπως η Αντιγόνη στο Τεπελένι και η Αντιπάτρεια στο Μπεράτι της Αλβανίας. Ο εξελληνισμός άρχισε ενωρίς και εξελίχθηκε ραγδαία κατά την ελληνιστική και ρωμαϊκή εποχή.

Ο Ρωμαίος αυτοκράτορας Διοκλητιανός ονόμασε την περιοχή αυτή ρωμαϊκή επαρχία, ως Ιλλυρία Ελληνική ή Νέα Ήπειρος, με πρωτεύουσα την Επίδαμνο, αποικία των Κορινθίων. Από εκεί περνούσε διασχίζοντας όλη την κεντρική Αλβανία η Εγνατία Οδός που κατέληγε στην νέα πρωτεύουσα των Ρωμαίων, την Κωνσταντινούπολη, το Βυζάντιο, των Μεγαρέων αποίκων. Οι αναφορές για την Νέα Ήπειρο την δηλώνουν ως μερικώς ελληνική και μερικώς εξελληνισμένη. Ακολούθησε η βυζαντινή περίοδος που κράτησε 1.100 χρόνια. Από το Δυρράχιο

καταγόταν ο αυτοκράτορας Αναστάσιος ο Δίκωρος. Είχε τον έναν οφθαλμό μαύρο και τον άλλο γαλανό. Το Δυρράχιο καταστράφηκε από σεισμό και ο Αναστάσιος το ανοικοδόμησε κατασκευάζοντας τα μεγαλύτερα και υψηλότερα τείχη στα Βαλκάνια. Τόσο μεγάλα που προ χωρούσαν ιππείς επάνω τους!

Αργότερα η περιοχή έγινε βυζαντινό διοικητικό θέμα με πρωτεύουσα το Δυρράχιο. Υπήρξαν και εποικισμοί σλάβων στα ορεινά, που δεν επηρέαζαν σοβαρά τον εντόπιο πληθυσμό, την γλώσσα και την ορθόδοξη θρησκεία. Για 100 περίπου χρόνια εκεί συγκρούσθηκαν Βούλγαροι και Βυζαντινοί μέχρι που νίκησαν οι Βυζαντινοί την εποχή του Βουλγαροκτόνου (1018 μ.Χ.). Εκείνην την εποχή γίνονται οι πρώτες αναφορές σε Αρβανίτες της Ηπείρου και σε Αλβανούς της Βόρειας Αλβανίας (Διοκλείας). Το αναφέρουν οι Βυζαντινοί ιστορικοί συγγραφείς της εποχής, ο Μιχαήλ Ατταλειάτης και η πριγκίπισσα Άννα Κομνηνή.

Το 1204 αλώθηκε η Κωνσταντινούπολη από τους Φράγκους σταυροφόρους και ιδρύθηκε στην δυτική βυζαντινή Ελλάδα το Δεσποτάτο της Ηπείρου, με έδρα την Άρτα και με βασιλείς από την Δυναστεία των Κομνηνών. Περιέλαβε όλην σχεδόν την Αλβανία μέχρι το Δυρράχιο στα Βόρεια. Εκείνους τους αιώνες εμφανίζεται η περιοχή Άρβανο ανάμεσα στις Βρυγηίδες (δηλ. των Βρυγών - νυν Πρέσπες) λίμνες και το Δυρράχιο, σε ορεινή τοποθεσία, βόρεια της σημερινής Βορείου Ηπείρου.

Στα 1262-1282 εισβάλουν στην περιοχή οι Γάλλοι της Δυναστείας των Ανδεγαυών της Ιταλίας, ηττώνται από τους Παλαιολόγους και παραιτούνται από την διεκδίκηση της Κωνσταντινούπολης. Αλλά οι περιοχές της Βόρειας Αλβανίας υιοθετούν τον καθολικισμό και ξεκινά η θρησκευτική διαίρεση της χώρας. Ο νότος παραμένει ορθόδοξος στο Δεσποτάτο της Ηπείρου των Κομνηνών. Έναν αιώνα αργότερα, στα 1320-1370 ξεκινά η κάθοδος των αρβανιτικών φυλών της Ηπείρου προς την νότια Ελλάδα. Είχαν προηγηθεί η κατάκτηση του Δεσποτάτου της Ηπείρου από τους Ιταλούς Ορσίνι των Επτανήσων, τους Παλαιολόγους της Κωνσταντινούπολης και τέλος τους Σέρβους του Στέφανου Δουσάν.

Οι Αρβανίτες εγκαθίστανται μέχρι το 1400 στην Στερεά Ελλάδα, την Αττική, την Εύβοια, την Πελοπόννησο, την Θράκη... Ενώ παράλληλα ξεκινά η οθωμανική κατάκτηση των Βαλκανίων και την Ελλάδα που θα κρατήσει ένα περίπου αιώνα.

Τα Αρβανίτικα (arbërisht) αποτελούν κλάδο της τόσκικης διαλέκτου της Αλβανικής γλώσσας που ομιλείται στην σημερινή νότια Αλβανία καθώς και σε κάποια μέρη της Ελλάδας. Σύμφωνα με τη Βικιπαιδεία, ως αρβανιτόφωνες ή μέχρι σχετικά πρόσφατα αρβανιτόφωνες περιοχές στην Ελλάδα μπορούν να θεωρηθούν οι παρακάτω:

ένα μέρος της Αττικής και της Βοιωτίας (με δυτικότερο όριο της αρβανιτοφωνίας

το χωριό Στείρι Βοιωτίας)

το ανατολικό άκρο του νομού Φθιώτιδος (Λοκρίδα)

η νότια Εύβοια (μέχρι και το χωριό Αχλαδερή προς βορρά και με εξαιρέσεις την πόλη της Καρύστου, τον Πλατανιστό και το Μαρμάρι)

η βόρεια Άνδρος (μέχρι και τα χωριά Βουρκωτή και Απροβάτου προς νότο)

τα νησιά του Αργοσαρωνικού Σαλαμίνα, Αγκίστρι, Ύδρα, Σπέτσες και Πόρος

η Τροιζηνία και τα Μέθανα

μεγάλο μέρος του νομού Κορινθίας, ειδικά η περιοχή των Γερανείων

το ανατολικό τμήμα της Κορινθίας (Σοφικό και η ευρύτερη περιοχή του πρώην δήμου Σολυγείας) και η περιοχή της Στυμφαλίας (Κλημέντι και γύρω χωριά)

το μεγαλύτερο ανατολικό τμήμα του νομού Αργολίδος

μέρος του νομού Αχαΐας (δυτικά της Πάτρας)

μέρος της επαρχίας Τριφυλλίας του νομού Μεσσηνίας (το Δώριο και τα γύρω χωριά, γνωστά ως Σουλιμοχώρια) που αποτελούν διοικητικά τους σημερινούς δήμους Δωρίου και Αετού

το χωριό Δάρας Αρκαδίας καθώς και ένας μικρός θύλακας στην περιοχή του τ.δήμου Ζάρακα Λακωνίας (Χάρακας, Πιστάματα, Λαμπόκαμπος, Ρηχέα).

Τον 19ο αιώνα τα αρβανίτικα ομιλούνταν και σε χωριά της Ηλείας, της Αρκαδίας και της επαρχίας Καλαβρύτων του νομού Αχαΐας.

Τα αρβανίτικα που ομιλούνται σε κάποια χωριά των νομών Θεσπρωτίας και Πρεβέζης, στον νομό Έβρου από απογόνους προσφύγων από τα αλβανόφωνα χωριά Μεγάλο Ζαλούφι, Ιμπρίκ Τεπέ, Παζάρ Δερέ, Γιλανλή, Αλτίν Τάς, Αμπαλάρ, Σουλτάνκιοϊ, Καρατζά Χαλήλ της Ανατολικής Θράκης, στις Μάνδρες Κιλκίς από τους απογόνους προσφύγων από τη Μανδρίτσα της Ανατολικής Ρωμυλίας, στο Νομό Ροδόπης (Παραδημή, Προσκυνητές κ.α.) καθώς και στα χωριά Λέχοβο, Δροσοπηγή και Φλάμπουρο Φλωρίνης, πρέπει να διακριθούν από τα αρβανίτικα της νότιας Ελλάδας, λόγω της ιδιαίτερα στενής τους συγγένειας με τη σύγχρονη νοτιοαλβανική (τοσκική) διάλεκτο. Σε σύγκριση με τις αλβανικές διαλέκτους των παραπάνω περιοχών, τα αρβανίτικα της νότιας Ελλάδας είναι σαφώς περισσότερο αρχαϊκά, κυρίως ως προς το λεξιλόγιο, και εγγύτερα προς τη μεσαιωνική μορφή της τοσκικής διαλέκτου.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΜΕΡΙΚΟΥ ΑΡΒΑΝΙΤΙΚΟΥ ΛΕΞΙΛΟΓΙΟΥ

Ακολουθεί ένα λεξιλόγιο της σημερινής αρβανίτικη γλώσσας της νότιας Ελλάδας. Μόνον ο Μάρκος Μπότσαρης κατόρθωσε να γράψει αρβανίτικο λεξικό στα χρόνια της εξορίας των Σουλιωτών (μετά το 1803).

Μπουκουράνα : Όμορφη

Μπουκουριά : Ομορφιά
Παλαθούρε : Παραθυρο
Στέπι : Σπίτι (> hospitium λατ.)
Βαιζα : κορίτσι
Ντιαλι : Αγόρι
Μπουρι : Άνδρας
Γκρουα : Γυναίκα
Τάτα : Πατέρας (< άττας φρυγικό)
Μούμα : Μητέρα , Μαμά
Πλιάκα : γριά, αρχαία
Θειάκα : Θεία
Βογκελ : Μικρός
Μάδε : Μεγάλος
Βλα ιμ : Αδερφός μου (> βλάμης : φίλος)
Μοτρα : Αδερφή
Κρουσκ : Συγγενείς, Συμπέθεροι
Μπουγιαρ : Αριστοκράτες, Βογιάροι
Πρίφτης : Ιερέας, Παπάς (> priest αγγλικά)
Τριμ : Παλληκάρι
Νουσε : Νύφη
Νταρσεμ : Γάμος
Ζοτιν : Κύριος, Θεός (< Ζευς)
Ντιελ : Ήλιος (< Δίας)
Ντερα : Πόρτα (< Δέρας ή Δούρα ομηρικό)
Κιελ : Ουρανός (> cielo ιταλικά)
Ντέτι : Θάλασσα
Μάλι : Βουνό
Λιούμι : Ποτάμι
Ράθρι : Ρείθρο, θέση κοντά σε ποτάμι
Χώρα : Πρωτεύουσα πόλη
Καντούτι : Χωριό
Κρουγιε : Βρύση (< κρήνη)
Ούγιε : Νερό (> aqua λατινικό)
Αρ : Γη (αρ πανάρχαια λέξη της Γης)
Ζιαρδ : Φωτιά
Μπουκ : Ψωμί (< βέκος φρυγικό)
Ντιαθ : Τυρί
Κριε : Κεφάλι (< κριός)
Κόκα : Κεφάλι

Κρεχαρορι : Στήθος
Κουριζι : Πλάτη
Μπίθα : Πισινός
(Μπιθε-γκουρας : Κολο-κοτρώνης)
Γκούρα - Πέτρα
(οπλαρχηγός Γκούρας του 1821)
Ντορες : Χερια
Κεμπετε : Πόδια
Δεμπε : Δόντια
Γκουλουμιε : Μάτια, Οφθαλμοί
Μπέσα : Πίστη, υπόσχεση
Μπαμπεσιά : Απιστία, Ατιμία
Πακ : λίγη
(Πακ μπέσα : Μπαμπεσια)
Φλες : Μιλάω, Λέω
(Παπαφλεσσας : Πολυλογάς παπάς)
Κες : Γελώ
Καμ : Έχω, Κεμι : Έχουμε
Σκοβα : Περναω από κάπου
Ντο βες : Θα πάω (< βαίνω)
Ντο Χαμ: θα φάω (< χαύω αρχαίο ελληνικό)
Μος : Μην (αρνητικό, αποτρεπτικό)
Ντρέδε : Τρομεροί (Ντρέδες Μεσσηνίας)
Ρι ατιε : Κάθησε εδώ (< ρέω)
Σούμε : Πολύ
Φτοχτε : Κακό, Φτωχό
Βατε : Πήγε, Έφυγε (< βαίνω)
έρδε : ήρθε
Σιπρ : Επάνω (> sopra ιταλικό)
Ποστ : Κάτω
Φάρα : Σπόρος, γένος
(< φατρία αρχαίο ελληνικό)
Σιοκ : δικός μου, δικός σας
Ρα καμπάνα : η καμπάνα
Πι : Πίνω
Τι : Εσύ (> tu ιταλικό)
Σοντε : Σήμερα
Νατε : Νύχτα (> notte ιταλικό)
Μενάτε : Πρωί (Μετά την νύχτα)

Ντίτα : Ημέρα (> date, day αγγλικό)
Βίτρα : Χρόνια, Έτη
Κουρτίνα : Όταν
Κάντον : Τραγουδώ (> canzoni ιταλικό)
Γκλιούχε : Γλώσσα
Ε πάρε : Ο πρώτος (> primus λατινικό)
Γκιθ : Όλο
Πούνε : Εργασία, δουλειά (< πόνος)
Μπάρδε : Λευκό, Άσπρο
Κουκε : Κόκκινο
Ζεζε : Μαύρο
Ρίμτε : Κίτρινο
Λουλε : Άνθος, Λουλούδι
Γκορυτσά, γκορυτσά : Άγρια αχλαδιά
Εα κτου : Έλα εδώ
Σκόν γκα κτου : Φύγε από εδώ
Ντελιέτ : Πρόβατα
Δίτε : Κατσίκια
Γκίόσα : Προβατίνα
Ντόσα : Γουρούνα
Λιόπε : Αγελάδα
(> Λιόπεσι)
Πούλε : Κοτόπουλο
(> rolo ιταλικά)
Λεπούρ : Λαγός
(> κελεπούρι)
Γκιέλι : Κόκκορας
Καρκαλέτσι : Ακρίδα
Μελιγκόνα : Μυρμήγκι (< μυρμηδών ομηρικό)